

„...gyakorlati közigazgatási ember akarok lenni...”

Bajcsy-Zsilinszky Endre szüleinek címzett levelei
Alsókubinból (1912–1914)*

ÁKOS BARTHA

„...I Want to Be a Practical Civil Servant...” Letters of Endre
Bajcsy-Zsilinszky to Parents from Alsókubin (1912–1914)

32-051

929 Bajcsy-Zsilinszky Endre
94(437.6) 1912/1914*

Keywords: Endre Bajcsy-Zsilinszky, Alsókubin (Dolný Kubín), Árva (Orava) County, Békés County, assimilation, ethnic issue, racism, dualism, social history.

Magyarországon alig találni települést, ahol ne volna legalább egy utca elnevezve Bajcsy-Zsilinszky Endréről (1886–1944). A név tehát széles körben ismert – mondhatni, közismert –, ám ugyanez már kevésbé mondható el a név viselőjéről. Pedig a félig szlovák, félig magyar származású, nyilasok által kivégzett politikus-publicista cikcakkos pályája ellenére azon kevés Horthy-kori politikus közé tartozik, akiknek alapvetően pozitív emléke máig sem kopott meg. Ez a szokatlan állandóság természetesen aligha függetleníthető a tragikus végkifejlettől. Amennyiben azonban fordítunk egyet a sajátos optikán és e rendkívül sokrétű életművet megkíséreljük minden időszakában saját kontextusában értelmezni, a magyar társadalom- és eszmetörténet szinte mindem ágaboga (nemzetiségi, dzsentri-, agrár- és zsidókérdés, asszimiláció, politikai radikalizmusok stb.) megmutatkozik benne. Érdemes tehát a történetet a legelején kezdeni.

A szlovák származású, evangélikus Zsilinszkyek (eredetileg: Žilinsky) „őshonosnak” számítottak Békés vármegyében, vagyis a 18. századi felföldi telepítésekkel kerültek a környékre. Bajcsy-Zsilinszky Endre nagyapja még jómódú parasztemberként vett részt a békéscsabai közéletben, egyebek között a bírói tisztelet is betöltötte. Nagyobbik fia, Mihály (1838–1925) szédületes karriert futott be. Amellett, hogy jelentékeny tudományos munkásságot fejtett ki, Tisza Kálmán híveként 1889 és 1892 között Csongrád, 1892 és 1895 között Zólyom vármegyei főispánként, 1895 és 1905 között pedig kultuszminisztériumi államtitkárként működött, valamint országgyűlési képviselőként is többször képviselte patriáját.¹ „Miska bácsi” sikereire egyrészt büszke volt a család,

* A kutatást a Magyar Tudományos Akadémia Posztdoktori Kutatói Programja támogatta. Befogadó intézmény: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történet-tudományi Intézete.

- 1 Zsilinszky Mihály kettős identitásának integráns része volt a szlovák származás, noha „a történetírásban es publicisztikában céltudatosan magyar hazafiként lépett fel es mindenféle nemzetiségi probléma esetén (...) semleges álláspontot igyekezett elfoglalni. (...) Munkáiban a szlovák etnicitásra való utalás csak nagyon szerény mertekben jelent meg”. (Kmet 2009, 6099–6100. p.)

másrészt unokaöccse leveleiben az irigység és a frusztráltság is jól megragadható.² Mihály öccse, (id.) Zsilinszky Endre (1852–1919) testvérével ellentétben nem került országos pályára, hanem Kassán, Békéscsabán, majd Szarvason tanított s lapszerkesztőként tevékenykedett, végül a békéscsabai közélet tevékeny részese lett. A későbbi politikus édesapját mindazonáltal a politika helyett elsősorban a modern gazdálkodással kapcsolatos kérdések érdekelték. A száz-egynéhány holdas apai örökséget gyarapítandó részt vett az Arad vármegyei jószágigazgatóság kincstári birtokain folyó parcelálásban, melynek révén az 1890-es években – rövid időre – az „ezerholdasok” közé emelkedett, annak minden társadalmi presztízsével együtt. (Vigh 1992, 12–13. p.) Bajcsy-Zsilinszky Endre jóval később, Szekfű Gyulával folytatott polémiájában úgy fogalmazott, édesapja e szikes földterületen „bihari nagybirtokosokkal, Tisza Istvánnal, Tisza Kálmánnal, Markovits Antallal, Lovassy Ferencsel együtt egy nagyszabású öntözőréti érdekelttségben vett részt”. A vállalkozás azonban túlmutatott a család anyagi kondícióján és a századelőn nagymérvű eladósodáshoz vezetett. (Tilkovszky 1986, 21–22. p.) A családi levelezésnek is vissza-visszatérő témája a birtok körüli gondok, bérletek és adásvételek.

Ifjabb Zsilinszky Endre³ Szarvason látta meg a napvilágot 1886. június 6-án. A család már egyéves korában Békéscsabára költözött, így ebben a sajátos, markánsan szlovák gyökerű, ám modernizálódó és homogenizálódó (magyarosodó) paraszti kisvárosban érték az első meghatározó impulzusok. Endrét a millennium évében írták be szülei a békéscsabai evangélikus gimnáziumba, ahol 1904-ig tanult, kitűnő eredménnyel.⁴ A századforduló hangulata a békéscsabai Rudolf Főgimnáziumot sem hagyta érintetlenül. Ekkor robbantak be a közgondolkodásba azok az elemek (a germán és szláv törekvéseknek ellenállni képes regionális magyar nagyhatalom víziója, a magyar jellem történelemformáló szerepe stb.), melyek majd lebontják a 67-es liberális alapokat és Zsilinszky nézetrendszerének is stabil alapzataként rögzülnek. (Romsics 2004, 121–159. p.) A gimnáziumból útja a kolozsvári egyetem jogi karára vezetett, ami komoly léptékváltást, a békéscsabai viszonyokhoz mérten jóval polgáriasultabb közeget jelentett.⁵ Itt született publicisztikai zsengeiben már fellelhető néhány olyan alapállás, amelyektől haláláig nem tágtított. Ilyen az államalkotó „ezeréves magyar nemzet” ethosza és a történelmi argumentáció.⁶ A történelemformáló államférfiakra hivatkozó fiatal Zsilinszky határozottan konzer-

2 Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár. 28. fond. 178. lfj. Zsilinszky Endre – szüleihez, 1900–1918. 54. Alsó-kubin. 1913. január 22. és 59. Alsó-kubin. 1914. május 21.

3 Zsilinszky Endre Kálmán 1925-ben, vitézzé avatása alkalmával vette fel magyar származású édesanyja családi nevét (fajvédő elveitől nem függetlenül). 1935-ben – tiltakozásul a választási visszaélések miatt – „letette” vitézi címét, hivatalos neve innentől fogva haláláig: Bajcsy-Zsilinszky Endre.

4 A levelek tanúsága szerint már ebben az időben megfordult Alsókubinban, mivel a család ide küldte „szlovák szóra”, jóllehet ezt a célt nem igazán sikerült teljesíteni. lfj. Zsilinszky Endre – szüleihez, 1900–1918. Alsó-Kubin, 1900. aug. 10. OSZK. Kézirattár 28. fond. 178. Jelzésértékű, hogy – mint Kmet’ kutatásaiból tudjuk – míg Endre neves nagybátyja csak iskolában tanult meg tökéletesen magyarul, Endre már a szlovák nyelvel állt hadilábon (levelei alapján).

5 Kolozsvár és az egyetem századelős viszonyaihoz, összetett problémáihoz: Tompa 2013. Különösen: 24–33., 55–56., 109–116. p.

6 lfj. Zsilinszky Endre: Írás a cenki halottról. *Békésmegyei Közlöny*, 1905. júl. 25., 1–2. p.

vatív („az államrend élő organizmus és semmiféle szervezet rohamosan, egyszerre ki nem alakulhat⁷⁷), nietzschei hatásokat mutatva tömegellenes („a tömeg nem alkot⁷⁸) és feltűnően didaktikus gondolkodású: „állami és társadalmi szervezet az a gép, mely az egyének szellemi, fizikai és erkölcsi erejét nemzeti erővé, az egyének munkaenergiáját nemzeti munkává alakítja át.”⁷⁹ Az egyetemi évek fontos állomása a Németországban (Lipcse, Heidelberg) eltöltött két szemeszter (1906/07) és az ehhez kapcsolódó tanulmányutak. A békéscsabai ifjút egyszerre nyűgözik le a városok és az egyetemek, valamint Bismarck és Goethe szelleme.¹⁰ Ám nemcsak a szellemiség, a neves professzorok (Wilhelm Wundt, Karl Bücher) és a gondolatébresztő olvasmányok (pl. Werner Sombart), de a technikai vívmányok, a munka- és lakáskörülmények, illetve a munkásbiztosítás is nagy hatást gyakoroltak rá. Le is vonta szomorú konklúzióját: „Magyarország vagy másképpen fog a jövőben gazdálkodni, vagy menthetetlen.”¹¹

Hazaérkezve sikeresen ledoktorált, majd balatonfüredi kúrát vett,¹² hogy aztán „egyéves önkéntesnek”¹³ álljon a bécsi 1. k. u. k. huszárezrednél. Itt szinte rögtön komoly fegyelmi vétséget követett el: egy szóváltást követően felpofozta egyik társát, akit leveleiben visszatérő jelleggel zsidóként becsmérelt.¹⁴ Az ügy nyolc hónapig zajló eljárást eredményezett, melyben a családi levelezés alapján reális forgatókönyv volt, hogy a fiatalembert nem engedik tisztí iskolára. Szintén ebből az anyagból rajzolódik ki az a magas szintű kapcsolati háló – Zsilinszky Mihály, Khuen-Héderváry Károly, Fejérváry Géza és Tisza István –, melynek köszönhetően végül „elrendeződött” az ügy, és Endre 1910 szeptemberében letehetette a tartalékos tisztí vizsgát. Leszerelése után Békéscsabán ügyvédjelöltnek állt, ám a három évtized távlatából is felemlégetett munkakörülményei aligha elégítették ki az ambiciózus és meglehetősen hiú ifjút.¹⁵

7 Uő: Írás a cenki halotról. *Békésmegyei Közlöny*, 1905. júl. 25., 1–2. p.

8 Uő: Egy szerény ötlet I. *Békésmegyei Közlöny*, 1905. nov. 23., 1–2. p.

9 Uő: Egy szerény ötlet II. *Békésmegyei Közlöny*, 1905. dec. 2., 1–2. p.

10 Uő: Egy magyar lipcsei naplójából. *Szabadság*, 1907. jan. 23., 1–2. p.

11 Ifj. Zsilinszky Endre – szüleihez, 1900–1918. OSZK Kézirattár 28. fond. 178. 30. levél. Lipcse. 1907. márc. 2.

12 Az életét végigkísérő gyomor bajai vélhetően Kolozsvárott kezdődtek, 1907-ben. Vö. pl. Ifj. Zsilinszky Endre – szüleihez, 1900–1918. OSZK Kézirattár 28. fond. 178. 35. levél: Kolozsvár. 1907. okt. 14.

13 „Az »egyéves önkéntes« ugyanolyan sorozott katona volt, mint bármely más újonc, de számos kiváltságot élvezett, s csakis őt vették fel a tisztí iskolára.” Deák István: *Volt egyszer egy tisztíkar. A Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története 1848–1918*. Budapest, Gondolat, 1993, 116. p.

14 „A zsidó a legarcátlanabb firma az Abteilungban (...) A legkisebb sértést sem tűrhetem el senkitől sem, de legkevesbé egy nyúlboröstől.” Ezután – állítása szerint – mindenki körülrajongta, „valósággal állandó udvarral öveznek, mint aki az egy zsidóban az egész pocsék zsidó önkéntesi tábor megaláztam”. Ifj. Zsilinszky Endre – szüleihez, 1900–1918. Kolozsvár. OSZK Kézirattár 28. fond. 178. 41. levél: Bécs. 1909. nov. 1.

15 „Birtokunkat elveszítettük nemsokára, ügyvédjelöltnek mentem, de idegenül éreztem magam ott, különösen mikor Zoni bácsival – Sonnenfeld végrehajtóval – végig kellett mennem a városon, bár föl húztam a konflis födelét, hogy ne lássanak, s aztán a szegény parasztember ólába be kellett bújnom, hogy megolvassam, nem mondott-e be kevesebb malacot, mint amennyije van.” Szekfű Gyulának írt 1942-es levelét idézi: Tilkovszky 1986, 22. p.

Ráadásul alighogy a bécsi affér hullámai elültek, minden korábbinál komolyabb bajba keveredett. 1911. május 14-én Gábor testvérével együtt saját otthonában halálosan megsebesítette a közismert parasztpolitikust, Áchim L. Andrást. Az ügyből azonnal miniszteriális szinten kezelt ügy lett, melyről helyszínre küldött tudósítókön keresztül tájékoztattak országos lapok. A Zsilinszky fivéreket végül felmentették, Endre pedig elhagyta az ügyvédi pályát és főispáni titkárként helyezkedett el az Árva vármegyei Alsókubinban. Karrierjét azonban – megannyi kortársához hasonlóan – kettévágta a Nagy Háború, noha hivatalosan 1917-ig megőrizte ezt a pozícióját.¹⁶

Zsilinszky Endre az „úri középosztály” azon részéhez tartozott, amelyik miután sebésülésekkel és kitüntetésekkel gyarapodva végigharcolta az I. világháborút, nem tudta elfogadni a történelmi Magyarország összeomlását, és kérdéseire a hátszországban keresett nacionalista válaszokat. Ez vezette el a már harmincas éveibe lépő fiatalembert 1918-ban az ellenforradalom táborába, a Magyar Országos Véderő Egylet alapítói közé, és ezért vált a fajvédők meghatározó politikusává a húszas évek első felében. A Szózat című lap főmunkatársaként, majd főszerkesztőjeként militarista és antiszemita propagandát folytatott, és szociális reformokat hirdetett. Gazdag publicisztikájával ő formálta legnagyobb hatással a fajvédő külpolitikát. (Pritz 1990 621. p.) Ekkoriban úgy vélte, a liberális nemzetszemlélet helyére a „fajt” kell helyezni, helyeselte a numerus clausust és megelégedett egyfajta visszafogott földreformmal. 1923–24-ben, kiábrándulva a konszolidációból, az ún. fajvédő csoporttal (Gömbös Gyula, Eckhardt Tibor, Ulain Ferenc stb.) kilépett a kormánypártból, és társaival megalapította az önálló Fajvédő Pártot (Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt). 1926-ban Derecskén a fajvédők színeiben sikertelenül próbálta még egységes párti jelöltként 1922-ben szerzett mandátumát megtartani, vagyis megtapasztalhatta, mit jelent ellenzékben és a parlamenten kívül politizálni a Bethlen-rendszerben. Amikor azonban Gömbös – híveivel együtt – 1928-ban visszatért az Egységes Pártba, a tőle fokozatosan elhidegülő Bajcsy-Zsilinszky már nem tartott vele, helyette 1930-ban megalapította a Nemzeti Radikális Pártot. Ez a váltás kétségkívül jelentősnek tűnik politikai karrierjét illetően, ám – már csak az általa összeállított százhetven oldalas pártprogram ismeretében is¹⁷ – ideológiai szempontból meglehetősen felemásnak tűnik. Mindenesetre a visszaélésektől terhes 1935-ös tarpai választási kudarc után az NRP egyesült a Kisgazdapárttal, Bajcsy-Zsilinszky pedig 1939-ben az immáron megszerzett tarpai mandátum révén újra parlamenti képviselő lett. Ekkor már belpolitikai („svábveszély”) és külpolitikai síkon (nemzetiszocialista expanzió) egyaránt határozottan németellenes és radikális földreformpárti. A magyarság ősi szabadságát és önkormányzati hagyományait hangsúlyozva egyszerre állt ki egyfajta „pozitív fajvédelem” mellett és a zsidótörvények ellen, segítette az üldözötteket

16 A tisztí név- és címtár 1914 és 1917 közt említi kinevezett főispáni titkárként mint „közíg, gynok, tb. aljegyző”. *Magyarország tisztí cím- és névtára, XXXIII. évfolyam*, Budapest, M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1914, 97. p.; *Uo.*, 1915, 97. p.; *Uo.*, 1916, 109. p.; *Uo.*, 1917, 122. p.

17 Vö. vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endre: *Nemzeti radikalizmus*. Budapest, Stádium, 1930. A fajvédelmi gondolat számos eleme szó szerint vagy áttételesen továbbra is szerepet kapott ebben a programban.

és a parlamentben – minden gáncsoskodás dacára – napirenden tartotta a kegyetlenkedések ügyét. Eklektikus nézetei az általa szerkesztett lapok (*Szabad Szó, Független Magyarország*) arculatán is nyomot hagytak. Bajcsy-Zsilinszky Endre Magyarország német megszállásakor, 1944. március 19-én a letartóztatására érkező németeket fegyverrel fogadta, a tűzharc során több lött sebet kapott. Börtönfogságból a kiugrási kísérlet zűrzavarában szabadult, ezután a Magyar Nemzeti Felszabadító Bizottság elnökeként vett részt az ellenállás irányításában. A nyilasok november 23-án tartóztatták le, és a mentelmi joga miatt indított procedúrát követően Sopronkőhidán december 24-én ki is végezték. (Gyurgyák 2012, 131–155. p.)

Az alábbiakban közölt hét levél 1912 és 1914 között íródott, amikor Zsilinszky Endre az Árva vármegyei magyar államapparátusba került, először mint díjtalan közigazgatási gyakornok. A békéscsabai – Áchim-ügy miatt kritikus – „tűzvonaltól” kellő távolságra, mintegy 450 km-re fekvő új környezet nem volt ismeretlen számára, ráadásul a nemzetiségi közeg is hasonlított némiképp az otthonira. Számára azonban ez a közeg csakis „nemzetiségi” olvasattal bírt, hiszen bár hivatalnoktársaival eljárt a „tót polgárok műkedvelő előadásaira”, számára idegen volt a szlovákság,¹⁸ melyet vélhetően jobb híján családi múltként elfogadott, ám ez sem alföldi, sem felföldi viszonylatban nem vált személyes identitásának részévé (még nagybátyja államnemzeti keretbe illesztett kettős identitásának szintjén sem).¹⁹ Zsilinszky Árvában „nem bürokrata, hanem gyakorlati közigazgatási ember” akart lenni, és úgy tűnik, eleinte ehhez adtak is voltak a feltételek: elragadottan nyilatkozott közvetlen munkakörnyezetéről és a Heine-verseket idéző, három nyelven beszélő főispánról, Csaplovits Simonról, de hasonlóképpen pozitív hangnemben tudósított a kaszinóbeli hazafias megjegyzésekről és a magyarosítás sikereiről is.²⁰ Díjtalansága azonban hamarosan rátelepedett hangulatára, mert „a levegő itt ugyan kitűnő, de még nem annyira tápláló”. 1913 elején már úgy nyilatkozott, hogy „hitvány bugrisok, akik itt körülöttem élnek”, akiket „a szívem gyökeréből mélységesen lenézek”.²¹ Anyagi gondjai miatt uzsorakölcsönön gondolkodik, és ismét Tisza közbenjárásában reménykedik, kérve apját, hogy találkozzon a főispánnal, de előtte írjon neki, „letegezve őt”. Utóbbi megjegyzése már a család megren-

18 „Egy közigazgatási gyakornok”. *Budapesti Hírlap*, 1914. jan. 25., 1–2. p.

19 Vö.: „Az én öntudatomban, akármennyire szigorúan vizsgáljam is magam, nem él árnyéka sem annak, hogy őseim egyik ágon szlávok voltak s csak a másik ágon voltak magyarok.” Zsilinszky Endre: A faji kérdéshez. *Szózat*, 1923. jan. 9., 1. p. A harmincas években is egyértelműen fogalmaz: „anyai ágon honfoglaló őseim révén beleszülettem, apai ágon szláv elődeim vérével beleolvadtam” a magyarságba. Bajcsy-Zsilinszky Endre: Német világ Magyarországon. *Korunk Szava*, 1937, 4. p. Hogy kettős származása tényleg nem foglalkoztatta, 1942-es vallomása erősíti meg: eszerint az árvai magyar birtokosság és a „tót paraszt nép” harmonikus együttélésébe „főleg az idegenből odavetődött, jórészt asszimiláns állami tisztviselők” vittek diszharmóniát. (Tilkovszky 1986, 22. p.) (Bajcsy-Zsilinszky vélhetően nem magára gondolt e helyütt.)

20 Ifj. Zsilinszky Endre – szüleihez. 1900–1918. OSZK. Kézirattár. 28. fond. 178. 50. levél. Alsókubin. 1912. március „nem tudom hanyadika, kedd.”

21 Ifj. Zsilinszky Endre – szüleihez. 1900–1918. OSZK. Kézirattár. 28. fond. 178. 53. levél. Alsókubin. 1913. jan. 9.

dülő egzisztenciájának – és önbizalmának – jele, hiszen ezek szerint az ifjú nem tartotta evidensnek, hogy apja az úriemberek bevett érintkezési formájával közelít az új főispánhoz, Szinyei-Merse Istvánhoz.²² A családi levelezés is egyre borúsabb képet fest: „nyomorúság és vigasztalanság, betegség és idegesség, türelmetlenség és munkakedv-hiány” minden szintéren.²³

Zsilinszky Endre ekkori ideológiai nézetei jól rekonstruálhatóak a levelezésben is említett, „Egy közigazgatási gyakornok” aláírással közölt cikke alapján. „Gyermekkoromtól az akarat volt a bálványom; gyermekkorom óta szeretem a cselekvőket” – védi Tiszát a *Budapesti Hírlap* hasábjain kibontakozó vitában. Formálódó fajvédő nézeteinek szellemében kifejti, hogy „a magyar: »Herrenrasse« [felsőbbrendű faj], nem jó közkatona, mind vezér szeretne lenni.” Magyarbarát heidelbergi professzoraira hivatkozik, akik szerint „Magyarország a politikai lángelmék melegágya”, mert csakis a „magyar állam misztikumával” magyarázható, hogy nagyszámú nemzetiséggel szemben képes „az állam magyar jellegét megőrizni”. A szociáldarwinizmus által érezhetően megérintett Zsilinszky szerint ugyanakkor „Magyarországon faji gyűlölködés nincs”, békés harc van, méghozzá a „fajok harca”.²⁴ A már-már idilli kép ellenére a levelezésből tudható, hogy a lobbanékony természetű, állandósuló pénzgondokkal küzdő fiatalember 1914-ben már az érdekházasság, az Amerikába történő kivándorlás, valamint mindenféle zavaros ügyek gondolatai közt őrlődött.²⁵ Szintén a levelezés tudósít határozott demokráciaellenességről és antiszemizmusról.

A levelek túl azon, hogy az Áchim-ügy utözöngéi elől menekülő, később nevéssé lett fiatalember világlátásának, aktuális lelkiállapotának és mindennapjainak hű tükröi, egy asszimilálódott középbirtokos család ügyes-bajos dolgaiba is bepillantást engednek. Különösen érdekesek továbbá az utolsó évtizedét töltő magyar közigazgatás működési mechanizmusairól, társadalmi-politikai életéről, belső viszonyairól tudósító leírások. Az Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattárában őrzött Bajcsy-Zsilinszky-hagyatékban található forrást változatlanul, a mai magyar helyesírási szabályoknak megfelelően tesszük közzé. A kihagyásokat minden esetben zárójelbe helyezett három ponttal jelöltük; ezek vagy a család belső, esetünkben kevésbé releváns dolgait taglalják, vagy ismétlő-felsoroló jellegük miatt tekintettünk el közlésüktől (például a küldemények esetében). Ahol a több mint százéves, kézzel írt levelek olvashatatlanok és/vagy sérültek voltak, zárójelbe helyezett három kérdőjel jelöli a kihagyást.

22 Az ismert festőművész testvéréről évtizedekkel később is elfogódottan emlékezett meg: „lelki, testi habitusában, gondolkodásában és gondolkodásmódjának magyarságában, előkelőségében: az a magyar nemesember, akinek hallhatatlan típusa, e típus szépsége és ereje sok századokon keresztül fönntartotta ezt a nemzetet, politikai, jogászai, katonai teljesítményeivel, szellemének messzesugárzó sugalló erejével, legtöbbször szemben a labanc irányított arisztokráciával, és mindig szemben Bécs ellenséges akaratával.” (Tilkovszky 1986, 22. p.)

23 Ifj. Zsilinszky Endre – szüleihez, 1900–1918. OSZK. Kézirattár. 28. fond. 178. 56. levél. Alsókubin. 1913.08.04.

24 „Egy közigazgatási gyakornok”. *Budapesti Hírlap*, 1914. jan. 25., 1–2. p.

25 Ifj. Zsilinszky Endre – szüleihez, 1900–1918. OSZK. Kézirattár. 28. fond. 178. 60. levél. Alsókubin. 1914.05.10. és 61. levél. Alsókubin. 1914.06.03.

1.

Kedves Szüleim!

Már mint kinevezett közigazgatási gyakornok írom ezt a levelet, ami azt hiszem, elég meglepő Édesapáékra nézve. Egyenesen Novákékhoz szállottam, s innen mentem fel a főispánhoz, aki egészen új tervvel állott elő. Ugyanis a minisztérium megkerülésével akar a főispáni titkári álláshoz juttatni, miután ott sokat akadékoskodnak s minden áron a központból akarnának a nyakára küldeni vadidegen embereket. A dolgot tehát úgy gondolja megoldhatónak, hogy azonnal kinevez közig. gyak.-nak, pár hét múlva tb. vm. aljegyzőnek és úgy vesz maga mellé titkárnak. De már most is titkárnak tekint és a kaszinóban már ilyen minőségben mutatott be. Az eddigi titkár, az a bizonyos Oberczány²⁶ egy nagyon eszes, képzett, de minden társadalmi stiff nélküli ember, alacsony, cvikkeres: nem lesz nehéz a nyomába lépnem.

Az esküt holnap teszem le az alispán kezébe, aki – Zmeskál György – rendkívül szimpatikus, (???) ember s a főispánnak jó barátja. Megjegyzem még, hogy a főispánnak az a célja, hogy engem itt tart a vármegyénél, kilátásba helyezvén a legrövidebb idő alatt való előrejutást. Magam nem bánom, ha itt maradnék, mert én nem bürokrata, hanem gyakorlati közigazgatási ember akarok lenni.

Első benyomásaim itten igen kedvezőek. Már tegnap több okos emberrel ismerkedtem meg, (???) van egész Békésben. Egyébként a főispán tegnap itt ebédelt s estig itt kvaterkáltunk jó hangulatban, elmés és jókedvű társalgás közepette, ami nálunk teljesen ismeretlen.* Nálunk még doktrinerek az emberek, vagy tudatlanok: mind a kettő (???). Este azután a főispán elvitt a kaszinóba, ahol sorban bemutatott az uraknak. Tandlereknek és (???) nyoma sincs, valósággal válogatott társaság volt ott kevésbé jól öltözködve, mint a mi uraink, de több belső úriassággal. A főispán persze a központ, aki kitűnő adomákkal és Heine-versek recitálásával mulattatott bennünket. S az asztalunknál mindjárt volt 2–3 ember, aki hozzá tudott szólni. Egyáltalán hasonlíthatatlanul magasabb a műveltség színvonala, mint az Alföldön. És – teringettét – nincs demokrácia! Ez is valami. Kissé kellemetlen, hogy magántársaságban még a főispán is állandóan három nyelven beszél: magyarul, németül és tótul. Ennek is meg lesz azonban az az előnye, hogy tökéletesen meg fogok tanulni németül. És tótul is meg kell majd legalább úgy, ahogy tanulnom, ami már korántsem kellemes dolog.

Egyelőre itt lakom Novákéknál, míg lakást nem kapok. Novákék igazán rendkívül szívesek s alig akarnának elengedni. Természetesen én ezzel a vendégszeretettel nem szeretnék visszaélni és sietek lakást keresni. Hanem a holmimat azért már most tessék elküldeni, mindenekelőtt és elsősorban az ágyneműt akár külön is. Azután a többi ruhámat, a tanulásra kivitt könyveimet, szótárait – angol és németet –, (...) angol könyveimet. (...) Tessék ezenkívül egy fél liter házi bőrvizet, az otthon hagyott borotvaszappant, körömkefét, a (???) fogkefét. Úgy tudom, (???) Jenőnél kell lenni pár könyvemnek. Ha a közigazgatási jog nála van, tessék tőle elkéretni s nekem azt is elküldeni. Természetesen a sárga cipőmet, támfáimat a (???) kivitt fekete huszárcsizmámat is

26 dr. Oberczány János. Vö. *Magyarország tiszti cím- és névtára*, XXXI. évfolyam, Budapest, M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal, 1912, 90. p.

* Egy rendkívül eszes nyugalmazott főszolgabíró és a Novákék háziorvosa volt még velünk.

tessék elküldeni, egyáltalán az oda kivitt ruháimat a Gábor²⁷ rövid télikabátja kivételével, a nyári szürke ruháimat stb.

Húsvétra természetesen nem megyek haza, mert sokba kerül az út, bár másrésről egyet-mást jobb volna magamnak elintéznem. Egyelőre a leveleket ne tessék még közígg. gyaknak se címezni, és ne tessék egyelőre senkinek sem mondani semmit, a legbizalmasabbaknak is legfeljebb annyit, hogy közígg. gyak. vagyok. Nehogy idő előtt a sajtó elrontsa minden vetésemet. A sajtónak különösen nem szabad semmit megsejtenie.

Megemlítem még azt, hogy az urak itt mindnyájan nagy rokonszenvvel fogadtak, (???) ny. főszoigabíró, aki tegnap velünk volt Novákéknál, pláne azt mondta, hogy a hazának számtalan ifjú Zsilinszkyt kíván. b. B. az öreg notórius basa volt, aki még a legelőkelőbb zsidókkal is így beszélt: „(???) Laujud, komm 'mal hier!” A főispán is azt mondta, hogy ha trottik módjára eltűrtük volna az Á.²⁸ komiszkodásait, sohasem lettem volna Árvában f. titkár. A kaszinóban mondta, nyilvánosan. Végül még jelentem, hogy míg nem leszek titkár, fizetést sem kapok, azaz pár hónapig „díjtalan” vagyok, azután segélypénzt kapok évenként 1300–1400 kor-t²⁹ és az utazási költségeket. Pár év múlva pedig már főszoigabíró is lehetek, ha a főispán is úgy akarja, mert itt ő a minden.

Ha pénzt tetszik küldeni, egyelőre a Novák Pali bácsi címére tessék küldeni. Még van ugyan vagy 50 koronám. Novákék üdvözetüket küldik édesanyáéknak.

Kezüket csókolja szerető fiúk,

Endre

Alsókubin 912. márc. nemtudomhanyadika, kedd.

OSZKK. 28. fond. 178. 50. levél

27 Zsilinszky Gábor (1888–1953): Endre öccse. Vegyész-mérnöknek tanult a budapesti Műegyetemen és Karlsruheban. A világháborúban tüzér főhadnagyként vett részt. 1920-tól a jobboldali kiadványokra szakosodott Stádium Sajtóvállalat vezérigazgatója, 1934-ben a Nitrokémia Ipartelepek Rt. és a Péti Nitrogén Műtrágyagyár Rt. vezérigazgatója, 1940–1944 közt alelnöke. Alelnök volt a Gyáripárosok Országos Szövetségénél is, míg a Társadalmi Egyesületek Szövetségének társelnökként ténykedett. 1944-ben Németországba távozott és 1947-ben iparügyi miniszter lett kisbarnaki Farkas Ferenc altölttíngi emigráns kormányában. Később kivándorolt Brazíliába és São Paulóban hunyt el. *Magyar Életrajzi Lexikon*. (online); Gulyás Pál: *Magyar írók élete és munkái. Cédulatár*. (online); Nyáry 2012, 41. p.

28 Áchim L. András (1871–1911): valószínűleg szlovák származású békéscsabai nagygazda, parasztpolitikus, parlamenti képviselő. Ellentmondásos közéleti szereplő volt, aki egyrészt nagy népszerűségnek örvendett a jobbára a legszegényebbek közül verbuválódott hívei körében, másrészt viszont – nem függetlenül modorától és erőszakos természetétől – nagyszámú ellenségre tett szert a századelős Békéscsabán. (Miként szerteágazó kapcsolatai bizonyítják, Áchim jó ideig igen ügyesen mozgott a nagypolitika világában is.) Az elmérgesedett helyi viszonyokra jellemző, hogy 1911. május 14-e reggelén Zsilinszky Gábor és Endre bottal, kutyakorbáccsal és pisztolyokkal felszerelve indult Áchim házához, hogy elégtételt vegyenek az apjukon esett újságbeli sérelmeken. A kialakult dulakodás alatt a parasztpolitikus több lövést kapott és másnap behalt sérüléseibe. Vö. Tibori János: *Az Áchim L. András-féle békéscsabai paraszttmozgalom*. 1958.; Domokos József: *Áchim L. András*. Kossuth, 1971.; *Áchim L. András emlékkönyv*, Békéscsaba, Városi Tanács, 1972.; Molnár József: *Achim L. András élete és halála. 1871–1911*. Budapest, Püski, 2002.; Molnár M. Eszter–Uhrin Erzsébet (szerk.): *Áchim L. András öröksége*. Budapest, PC Magister, 2012.; Hrivnák Mihály: *Áchim és a szlovákság*. Budapest, Croatica, 2014.

29 Koronát.

2.

Kedves szüleim!

Szerencsésen megkaptam mindent (...). Kimaradt azonban a hosszú harisnyához való harisnya-tartó és – úgy veszem észre – a levélpapíros dobozom is, pedig még volt benne egy jó csomó levélpapír. Hanem a fehéreneműm valahogy kevésnek tetszik nekem: ing is, mandzsetta is. Törölköző, s főleg a zsebkendő. (...)

Sopronba hétfőn délben indulok, mégpedig Pesten keresztül. Így ugyan többbe kerül az utazás, de viszont (???) szállok meg, s így a hotel nem kerül pénzbe; különben Pozsonyban kellene hálnom, mert egy napon nem lehet Sopronba jutni. (Európa!) Bpestről Micával együtt megyek Sopronba, s valószínűleg együtt is fogunk lakni.³⁰

Itt mindig jobban és jobban érzem magamat: rosszindulattal csak egy-két obskúrus megyei alhivatalnok látszik lenni irántam. A vizitációkkal Kubinban már jobbra készen vagyok, csak még Lestinbe kell elmennem az alispánékhöz és még pár helyre.

Odahaza említettem volt Édesapának, hogy mennyi pénzre lesz szükséges, annak legalább a felét kérném a fél hónapra. Bizonyára már intézkedni is tetszett eziránt, mert különben hétfőn délben el sem tudnék indulni, pedig muszáj.

Mindig nagyobb és nagyobb bámulattal látom, micsoda hódítást tesz itt a magyar nyelv: mindenki tud magyarul, a fiatalabb generáció már egészben magyar. Valóságos politikai magasiskola ez a vármegye: itt lehet majd valamit kezdeni.

Kezüket csókolja
szerető fiúk Endre

Alsókubin 1912. IV. 26.

OSZKK. 28. fond. 178. 51. levél

3.

Kedves Szüleim!

Megkaptam Édesapa levelét is, sürgönyét is. Múltkori levelem éles hangjáért pedig őszinte bocsánatot kérek: első dühömben írtam. (...)

De hagyjuk ezt, szerencse, mondom, hogy uniformis is van a világon. Abban voltam a nagy – frakkos – főispáni táblán, ahol kvázi mint vice-házigazda szerepeltem. Harmincyolc vendég volt. Az ebéd – este 6 óra – menüje volt: leves, hasé, tengeri rák-majonéz, fácán, őzgerinc, torta, desszert, magyar és francia pezsgő, fehér és vörös borok, feketekávé, likőr. Két huszár, hét szobalány és egy hajdú szolgált fel. Szóval nagyúri ebéd volt, meg jó kedvben éjfél utáni 2 óráig tartott s nekem 6 kor-ba került. Ez a keserves humor benne.

Egyébként van még 5 kor. a zsebemben tekintettel arra, hogy a lakást már ki kellett fizetnem, s a múlt hóról maradt koszt pénz. Ami Édesapa kérdését illeti, hogy voltam-e Pes-

30 A levelek tanúsága szerint Zsilinszkyék katonai szolgálaton vettek részt Sopronban, ami nem igazán nyerte el tetszésüket. „Az ezred sokkal gyöngébb az egyeseknél. Sok a demokrata köztűk; maga az ezredes is nagy demokratának látszik, s ő volt az egyetlen, aki barátságosan fogadott bennünket. A többiek igyekeznek hozzánk kedvesek lenni.” OSZKK. 28. fond. 178. fond. 52. levél. Sopron, 1912. május 2.

ten, alighanem csak olyan költői kérdés, mert hiszen nagyon jól tetszik tudni, hogy nem mehettem. A főispán sürgetésére megígértem, hogy most vasárnap megyek el, de: miből? (...)

A levegő ugyan itt kítűnő, de még nem annyira tápláló, hogy az evésnek nevezett drága és méghozzá inesztétikus művelet alól teljesen felmentené az embert. Elég gyalázat a gondos természettől, mely még a mezők liliomait is ruházza, hogy nem vonja egy kalap alá a díjtalan közíg. gyak.okat a mezők liliomaival, hogy azokat is ruházná – ingyen. Sőt az is halatlanság, hogy az emberek nem látják be, hogy én 6 év múlva főispán leszek, 20 év múlva m. kir. miniszter, s nem sietnek nekem felajánlani – anyagi – szolgálataikat, hogy érdemeket szerezzenek maguknak előttem. Nincs szemük ezeknek a szamaraknak! A világ különben úgy látszik, végérvényesen a tökfűjűek számára van berendezve: ez születési hibája a világnak. Milyen gyalázat az, hogy míg ezek a hitvány bugrisok, akik itt körülöttem élnek, akiknek én nappal szépeket mondok, akiknek az otrombaságait szellemességnek nevezem, s akiket ilyenkor este a szívem gyökeréből mélységesen lenézek, ezek itt jól élnek, nekem meg minden gondolatom a holnap. (...)

Remélhetőleg Tisza közbenjárása nemsokára megtörténik, akkor aztán hamar meg lesz a többi.

Nem lehetne-e Zsiros bácsitól szigorúan 1–2 hónapra kérni vagy 200 kor-t? Csak megtenné talán? Tessék megpróbálni, mégpedig hamarosan, ne hagyjuk magunkat közvetlen a cél előtt eltapostatni a sorstól. Milyen nevetségessé is válik az ember! Még én ajánlottam fel, hogy küldök a lányoknak³¹ az én pénzemből!

Kezüket csókolja
szerető fiúk:
Endre

Ak. 1913. I. 9.

OSZKK. 28. fond. 178. 53. levél

4.

Kedves szüleim!

A 100 kor-t, a fehérneműt, sőt az elveszett fehérneműt is megkaptam. Mind jól jött, főleg a 100 kor, amit hálásan köszönök! Elsejéig megleszek; de mi lesz azután? Elsején kell 40 kor-t küldenem (???) bácsinak, 20 kor-t a városi takaréknak. Írtam Gábornak ugyan, hogy igyekezzék Pesten valami kölcsönről gondoskodni, de nem tudom, lesz-e belőle valami. Semmi esetre sem biztos. Ez az egyik.

A másik meg az állás. A szolgabírói állást a miniszter még nem hagyta jóvá. De ha jóváhagyja, akár engem választanak meg, akár mást, én azonnal fizetést kapnék, legrosszabb esetben mint gyakornok 1000 kor-t. A megbízatás pedig, mint tetszik tudni, a Tisza intervencióját várja. Erről nem ír Édesapa semmit legutóbbi levelében.

Sem arról, nem lehetne-e Zsiros bácsitól kölcsönt kapni.

Ami Édesapának a főispánnal való találkozását illeti, ezt most már én is szeretném. Hanem tessék írni neki, letegezve őt, akképpen, hogy esetleg általam értesítse Édesapát.

31 Endrének két húga volt, Erzsébet és Margit. (Vigh 1992, 14. p.)

Szombaton valószínűleg mégis felmegyek Pestre, nemcsak azért, mert a főispán sürgösi, hanem mert föltétlenül illik. El kell menni.

Nagyon kérem az Édesapa szíves értesítését, mi lesz a jövő hónapommal. Már csak ezért is fel kell mennem Pestre, hogy valahogy gondoskodjam magamról. Úgy, ahogy lehet. Bizony nem nagyon válogathatok bank- és uzsora-kölcsönök között. Jó lesz az utóbbi is, csak legyen.

Itt különben sokat korcsolyáztunk, de hó nincsen; most pár nap óta már jég sem. Társaságba is sokat járunk, úgyszólván minden napra van valami. (...)

Attól ne tessék tartani, hogy teljesen begubódzom a nagy tervezgetésbe. Ez csak olyan ellenméreg, amire szükség van. Éhes disznó makkal álmodik. (...) És hogy leszidtam hirtelenjében az egész világot? Nos, ez is elég ártatlan szórakozás. A világ azért áll és Miska bácsi a lapos feje dacára kegyelmes úr.³² Mindez nem szerencsétlenség. Szerencsétlenség csak az, hogy a familiánk korán csúszott le. Ha pl. 2 évvel később csúszott volna le, akkorra mi már gyönyörűen fölcsúsztunk volna Gáborral, úgy hogy az egész lecsúszás meg se kottyant volna. De ezen kár lamentálni. Lecsúsztunk: punktum. De előbb-utóbb megint talpra állunk: ez még punktumabb.

Kezüket csókolja

szerető fiúk: Endre

Ak. 1913. I. 22.

OSZKK. 28. fond. 178. 54. levél

5.

Kedves Szüleim!

Remélhetőleg Édesanya már azóta kiheverte az esküvővel járó izgalmakat és fáradalmakat s talán ez a levél már nem is találja Édesanyámékat odahaza.

Itt én is örökös izgalmak között élek hónapok óta. A főispánról még mindig nem tudni, megy-e vagy marad. Engem ugyan hiteget, hogy ez az én dolgaimon semmit sem változtat, de hát ez bizony csak beszéd. Szerencsére már nincs messze december, akkor majd meglátjuk, mire megyek.

A másik örökös gond: a pénz. Ami nincs. Ebben a hónapban még csak megvagyok, de a jövő hónapra már nincs semmim. Nagy megrökönydéssel vettem tudomásul, s bizony nem tudom, mivel és hogyan fogom toldozni-foldozni ezt a pár hónapot még decemberig. Nagyon kérem Édesapát, tessék még beszélni Zsíros bácsival s esetleg inkább még valakit szerezni fedezetül neki: csak adja meg azt az 1000 kor-t, illetve írja alá a váltót. Talán Szeberényi, vagy Sailer Vilmos³³ hajlandó volna még aláírni a váltót Zsíros bácsinak. Életkérdés ez, mert itt nem tehetem magamat tönkre azzal, hogy itt vegyek fel kölcsönt. (...)

32 Zsilinszky Mihályt mint az uralkodó (Ferenc József) belső titkos tanácsosa illette meg a „kegyelmes úr” megszólítás. (Sávolj 1986, 8. p.)

33 Szeberényi Lajos Zsigmond (1859–1941): békéscsabai evangélikus lelkész, meghatározó községpolitikus, egyházi vezető és író. Sailer Vilmos (1859–1937): ügyvéd, részt vett az evangélikus egyház és Békéscsaba város közéletében. Megjegyzendő, hogy mind Szeberényit, mind Sailert az Áchim-ellenes helyi politika reprezentánsainak tartja az Áchim-szakirodalom. Vö. pl. Domokos 1971, 52–59. p.

A sok baj és gond már engem is teljesen idegessé tett: szeretnék szépen lefeküdni, s aludni decemberig, hogy se enni ne kelljen, se ruházkodni, se – gondolkodni. Nem tudok dolgozni se az örökös nyugtalanság miatt. Abszolút nem csodálni való, hogy levél-írásra se igen van kedvem, ne is tessék ezt tőlem rossz néven venni. Nem az érdeklődés hiánya ez, hanem a tehetetlenség érzése: hogy hiszen semmin sem segíthetek, még magamon sem. A gazdaság felől is ezért nem kérdezősködöm. Mit használok és kinek használok ezzel? Nyomorúság és vigasztalanság, betegség és idegesség, türelmetlenség és munkakedv-hiány: az egész vonalon. Olyan ez egész családuink élete most, mint az időjárás. Kiderül-e valaha: már én is kezdem elveszíteni a hitemet benne. Sunt certi denique fines.³⁴

Kezüket csókolja
szerető fiúk: Endre

Ak. 1913. VII. 14.

OSZKK. 28. fond. 178. 56. levél

6.

Kedves Szüleim!

Nagy izgalmak, zaklatások után, sok utazás után ismét itt vagyok. A főispán ügyét elintéztük. Úgy volt, hogy becsületbíróság ül majd össze Abaffy Edmundot illetőleg, de Szmercsényiék nem mentek bele a biztos bukásba. Elintéztük tehát egyoldalúlag. Komplikációk felém nem lesznek a dologból; ha igen, a mi segédünk Héry Mihály báró lesz.³⁵

Írta Édesapa, hogy gondoskodjak magamról, ahogy tudok. Gondoskodtam is úgy, hogy Csillaghy István főjegyzőt és a főispánt pumpoltam meg. Abban a hiszemben, hogy Édesapa, mint írni tetszett, valamivel később ugyan, de elküldi a kért összeget. Nem kaptam meg.

Csaplovits különben nagyon hálálkodik nekem az ügyből kifolyólag, mert én álltam a kritikusabb pillanatokban a sarkamra. Az új főispánnál is természetesen mindent meg fog tenni, hogy előkészítse számomra a talajt. Az új főispán valószínűleg Szinyei-Merse István lesz, aki már volt kétszer főispán, Tisza bizalmas embere. Tegnap Kubinyi Árpádnál ebédeltünk, ő is megígérte, hogy engem fog ajánlani az új főispánnak.

Mint érdekes dolgot megjegyzem még, hogy becsületbíróság esetén a Csaplovits bírái Miska bácsi és Juhász György lettek volna.

34 „Est modus in rebus, sunt certi denique fines”. Latin szállóige, jelentése: „megvan mindennek a maga módja, van határa a dolgoknak” (Vö. Horatius Szatírái I. 1, 106). Vö. *A Pallas Nagy Lexikona*. (online)

35 „Csaplovics Simon árvamegyei főispán és Abaffy Edmund császári és királyi kamarás között hírlapi polémiaiból kifolyóan lovagias ügy támadt, melynek során a főispán segédei, Csillaghy István és Zsilinszky Endre dr. útján elégtételt kért. Abaffy Szmercsányi Györgyöt s Forster Frigyeszt nevezte meg segédeiül. Csaplovics segédei becsületbíróság döntését követelték Abaffyra vonatkozóan, amibe Abaffy segédei nem egyeztek bele. A főispán segédei erre az ügyet egyoldalú jegyzőkönyvvel a lovagiasság szabályai szerint befejezettnek nyilvánították.” *Budapesti Hírlap*, 1913, augusztus 22., 13. p.

Nagyon kérem Édesapát, tessék a már kért 100 kor-t elküldeni lehetőleg még elseje előtt, hogy legalább Csillaghynak megadhassam a pénzt, a főispán várhat. Sajnos csak október elsején kapok megint fizetést, 250 kor-t. A doktort sem tudtam mind kifizetni. Érzem, mint ereszkednek meg lassankint valamikor – régen – pompásan kifeszített idegeim. Ez a lecsúszás kezdete!

Kezüket csókolja
szerető fiúk: Endre

Ak. 1913. VIII. 24.

U. i. Kétszer voltam a főispán ügyében Pesten. Voltam többször a klubban is. Megismerkedtem Héry Misuval.

OSZKK. 28. fond. 178. 57. levél

7.

Kedves Szüleim!

Némileg megkönnyebbülve olvastam az Édesapa legutóbbi levelét: mindnyájunkra nézve örvendetes dologok voltak benne. Nagyon szeretném tudni az Édesapa tervét a mentőakcióra nézve, tessék engem arról lehetőleg tájékoztatni. Meg vagyok győződve, hogy Tisza inkább meg fogja tenni a magáét, mint Miska bácsi. Ellenben a Miska bácsi tapintatlan és időszerűtlen propozíciója az én előléptetésem iránt mondhatom, kellemtelenül érintett. Végre is delikateszre is kell valamit adni és nem szabad úgy feltüntetni a dolgot, mintha én cikkemmel stréberkedtem volna.³⁶ A főispánnak cikkemre vonatkozó sorait mellékelem.³⁷

Réz Mihály³⁸ különben válaszolt köszöntő levelemre egy végtelenül kedves levélben: „Kedves Barátom, kész híved stb.” és megküldte nekem a politikai könyveit: „A kiegyezésről”, „Egyenlőség és szabadság”, „Magyar fajpolitika”. Nagy örömöm volt.

E hó 22-én megyek Sárosba a főispán installációjára. De miből? Ha nem kapom meg a pénzt. Ma 20+50+12+10 kor. apró kölcsönökből van még pont 34 krajcárom. Egy gyakornoknak, egy tanfelügyelői tollnoknak, egy árvh. jegyzőnek és egy kocsmárosnak tartozom vele. Nagyon kérem tehát Édesapát, lehetőleg tessék siettetni a dolgot. A 100 kor-t, melyet karácsonykor nem tudtam megadni és az Édesanyának járó 10 kor-t tessék visszatartani.

A kaszinói felolvasás elmaradt, mert a főispán nem jöhetett el; márc.-ra halasztottuk.

36 Erről az írásról van szó: „Egy közigazgatási gyakornok”. *Budapesti Hírlap*, 1914. jan. 25., 1–2. p.

37 Ez az irat nem található meg a levelezésben.

38 Réz Mihály (1878–1921): magyar politikai gondolkodó, az erős nemzetiségű állam híve. A „fajok küzdelme” szerinte a nemzetállamon belül dől el, mely elválasztja az erőset (államnemzet) a gyengétől (nemzetiség). Értelmezésében az ország vezetésére hivatott réteg a történelmi középosztály, mely szavatolja a minőség uralmát a mennyiség felett. Vö. Varannai Zoltán: A nemzetiségi kérdés mint fajok harca: Réz Mihály nemzetiségpolitikai nézetei. *Európai Utas*, 2000/4, 52–53. p.

Sárosban valószínűleg meg fogok ismerkedni a földművelésügyi miniszterrel³⁹ és családjával és más potentátokkal. Utóvégre még Sárosba is kerülhetek. (...)

Kezüket csókolja

sz. fiúk: Endre

Ak. 1914. II. 17.

OSZKK. 28. fond. 178. 58. levél

Irodalom

Deák István 1993. *Volt egyszer egy tisztikar. A Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története 1848–1918.* Budapest, Gondolat.

Domokos József: *Áchim L. András.* Kossuth, 1971.

Gyurgyák János 2012. *Magyar fajvédők.* Budapest, Osiris.

Kmeť, Miroslav 2009. Híd a magyar–szlovák kulturális kapcsolatokban: a történész és politikus Zsilinszky Mihály. *Barátság*, 3.

Nyáry Gábor 2012. Az altöttingi országgyűlés és zarándoklat. A Magyar Szabadság Mozgalom és az 1947-es altöttingi események története. *Acta Historica Hungarica Turiciensia*, 2

Pritz Pál 1990. A fajvédők külpolitikai nézetei, 1918–1936. *Századok*, 5–6.

Romsics Ignác 2004. A magyar birodalmi gondolat. Uő: *Múltról a mának.* Budapest, Osiris.

Sávoly Mária 1986. *Így élt Bajcsy-Zsilinszky Endre.* Budapest, Móra.

Tilkovszky Lóránt (szerk.) 1986. *Bajcsy-Zsilinszky Endre: Írások tőle és róla.* Budapest, Kossuth.

Tompa Andrea 2013. *Fejtől s lábtól – Kettő orvos Erdélyben.* Budapest, Pesti Kalligram.

Vigh Károly 1992. *Bajcsy-Zsilinszky Endre 1886–1944. A küldetéses ember.* Budapest, Szépirodalmi.

ÁKOS BARTHA

„...I WANT TO BE A PRACTICAL CIVIL SERVANT...” LETTERS OF ENDRE BAJCSY-ZSILINSZKY TO PARENTS FROM ALSÓKUBIN (1912–1914)

The documents published here and held in the Manuscript Archive of the National Széchényi Library in Budapest (Hungary), recall the first stage (1912–1914) of Endre Bajcsy-Zsilinszky’s public administration carrier spent in Alsókubin (today Dolný Kubín, Slovakia). The Hungarian politician and journalist was executed by the national socialist Nyilas (Arrow Cross) regime in 1944. Beyond reflecting the views and visions, the actual state of mind and everyday life of a young man—who would later become renowned, but who was at the time escaping repercussions of the Áchim-case—, his seven letters addressed to his parents allow an insight also into the troubled affairs of an assimilated gentry family. These sources—so far not published—bear witness to the pillars of the future politician’s racist ideology, show the operational mechanisms of the Hungarian public administration spending its last decade, its social-political life and internal affairs. The interpretation of the sources’ excerpts is supported by an introductory study.

39 Ghillány Imre (1860–1922): 1903 és 1905 közt Sáros vármegye főispánja, 1913 és 1917 közt földművelésügyi miniszter. *Magyar Életrajzi Lexikon.* (online)